Talousvaliokunnalle, 18.3.2021

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi yritysten määräaikaisesta kustannustuesta annetun hallituksen esityksen (HE 27/2021 vp) täydentämisestä

Arvioin tässä lausunnossa koronavirusepidemian leviämistä Suomessa loppuvuoden aikana sekä sen hallinnan vaatimia toimia.

- Lyhyellä aikavälillä (maaliskuu-huhtikuu) epidemiatilanne ei todennäköisesti merkittävästi muutu ja on hyvin epätodennäköistä, että yritystoiminnan rajoituksia voidaan merkittävästi vähentää ilman merkittävää riskiä epidemian uudelle leviämiselle.
- Keskipitkällä aikavälillä (toukokuu-elokuu) olennaista epidemiatilanteelle on se, milloin ja kuinka nopeasti epidemiatilanne helpottuu. Mahdollisia kehityskulkuja on sekä epidemiatilanteen jatkuminen samanlaisena tai epidemiatilanteen merkittävä helpottuminen. Pienempi todennäköisyys on epidemiatilanteen merkittävällä huonontumisella. Yritystoiminnan rajoitusten osalta tämä tarkoittaa vaikeasti ennakoitavaa tilannetta, joka saattaa vaihdella nopeasti ajallisesti ja alueellisesti.
- Pitkällä aikavälillä (syyskuusta eteenpäin) olennaista on se, kuinka tehokkaasti rokotteet vähentävät koronaviruksen leviämistä. Mahdollisia skenaariota on vaiheittain paluun normaaliin tai jatkuva epidemia.

Kokonaisuudessaan epidemiatilanne on Suomessa melko tasainen. Viimeisimpien suositusten ja rajoitustoimien jälkeen viruksen uusiutumisluku (eli R-luku) on laskenut jonkun verran ja se on nyt 1:n hujakoilla. **Tosiasiallisesti epidemia saattaa olla nyt pienenemässä tai kasvamassa**. Tämä tarkoittaa sitä, että lyhyellä aikavälillä epidemia vaikuttaa suhteellisen vakaalta.

Toistaiseksi on vaikea arvioida riittääkö 28.3. asti jatkuva sulkutila laskemaan tartuntamääriä riittävästi. Hienovaraisempi yritystoiminnan rajoittaminen ja tartuntatautiriskien hallinta voi mahdollistua, kun tartuntamäärät saadaan matalammalle tasolle. **Tässä tilanteessa on merkittävä riski, että rajoitusten vähentäminen johtaa tilanteeseen, jossa epidemia kääntyy merkittävään kasvuun** Kattavan testauksen myötä tässä ajassa pystytään kuitenkin jo näkemään vaikutus, joka nykyisillä rajoituskeinovalikoimalla saavutetaan. Mahdollisten lisärajoitusten tai rajoitusten purkujen vaikutus voi olettaa näkyvän tartuntamäärissä 2-3 viikon viiveellä ja sairaalahoidossa olevien määrässä hieman myöhemmin.

Keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä epidemian kehitystä on vaikea arvioida, koska hallitus ei ole asettanut varsinaisia tavoitteita epidemian etenemiselle. **Vähintään kesään asti merkittävin tekijä koronaviruksen leviämisessä ovat suositukset ja rajoitukset.** Kesän vaikutus (vähemmän sisäkontakteja, lomakausi, kosteampi sisäilma yms.) koronaviruksen leviämiselle voi olla merkittävä, mutta tutkimuksen mukaan huomattavasti pienempi kuin rajoitusten vaikutus (1).

Lähtökohtaisesti tilanne on tämän vuoden keväällä vaikeampi kuin viime vuonna, koska paremmin leviävä ja vakavampaa tautia aiheuttavan B.1.1.7-muunnoksen hillitseminen vaatii fyysisten kontaktien vähentämistä. Tämän takia **on todennäköistä, että tehokkaita tartuntoja estäviä toimia tarvitaan vielä toukokuun jälkeenkin**. Epidemiatilanteen helpottuessa – ja mahdollisten rajoitusten purkamisen kanssa - on olennaista pitää kuitenkin nopeaa valmiutta puuttua mahdollisiin paikallisiin kasvaviin epidemioihin. Koska kyseessä on tehokkaasti leviävä

virus, yksikin superleviämistilanne voi nopeasti muuttaa tilanteen huomattavasti vaikeammaksi. Aikaisempi puuttuminen mahdollistaa pienemmät rajoitukset. Tämän takia on myös olennaista, että yritystoimijat ovat valmiita nopeaan ja tehokkaaseen yhteistyöhön terveysviranomaisten kanssa.

Pitkällä aikavälillä merkittäväksi nousee rokotusten merkitys viruksen leviämisen hidastamisessa. Tässä on kolme eri epävarmuutta: rokotteiden jakamisen nopeus, rokotteiden teho tartuntojen estämisessä ja mahdollisten virusmuunnosten kyky ohittaa hankittu immuniteetti.

Näillä näkymin kesäkuun loppuun mennessä EU:n alueelle on saatu jokaista kansalaista kohden rokote. Tämä tarkoittaa, että rokotteiden tuoma immuniteetti nousee merkittäväksi koronaviruksen leviämistä hidastavaksi tekijäksi. Rokotteiden teho estää vakavien tautitapauksien lisäksi mitä tahansa tartuntoja – ja sitten estää epidemioiden syntymistä – nähdään oikeastaan vasta käytännössä. Alustavat tulokset Israelista ja esimerkiksi Isosta-Britanniasta viittaa siihen, että rokotteista on merkittävää hyötyä ja että ne estävät myös tartuntoja. Esimerkiksi Israelissa on jo pystytty luopumaan merkittävästä määrästä yritystoiminnan rajoitteita.

Suurempi avoin kysymys on kuinka paljon koronavirukselle syntyy vielä uusia, immuniteettia väistäviä virusmuunnoksia. Näistä esimerkiksi ns. eteläafrikkalainen muunnos B.1.351 väistää tehokkaasti Astra-Zenecan rokotteen tuottamaa immuunisuojaa. Muunnosten leviäminen on vielä avoin kysymys ja saattaa olla, että niiden osalta joudutaan tekemään vielä pitkään tarkkailua ja terveysturvallisten toimintatapojen uudelleenarviointia. On mahdollista, että syksyllä tai myöhemmin nämä aiheuttavat Suomessa laajojakin epidemioita, jolloin joudutaan taas turvautumaan yritystoiminnan rajoituksia.

Tuomas Aivelo,

tutkijatohtori, ekologian ja evoluutiobiologian dosentti, Helsingin yliopisto

Viitteet:

(1) https://www.nature.com/articles/s41467-021-20991-1

Keskustelin tämän lausunnon teemoista myös uhkaavien infektiotautien apulaisprofessori Tarja Sirosen kanssa.

Olennaiset sidonnaisuudet
Apurahatutkijasopimus Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kanssa
Tutkimushankeitta rahoittavat: Maj ja Tor Nesslingin säätiö, Emil Aaltosen säätiö, Koneen säätiö, Suomen Akatemia ja Helsingin kaupunki.
Avustaja- tms. sopimuksia: Helsingin yliopisto (tuntiopettaja), Sanoma (blogi, Tiede-lehti; kolumni, Tiede Luonto), Maaseudun Tulevaisuus (kolumni), Otava ja Gaudeamus (kustannussopimus), eOppi (kustannussopimus).
Asiantuntija- ja luennointipalkkioita: Tampereen kaupunki, Porin kaupunki ja Biologian ja maantieteen opettajain liitto
Asiantuntijajäsen Kasvinsuojeluseuran asunto- ja elintarvikehygienian jaostossa.